

Слободан Б. Новокмет*

(Институт за српски језик САНУ, Београд)

КО СУ ВАКЦИНАШИ?

Предмет нашег рада је нова реч у српском језику, настала у време епидемије ковида 19, *вакцинаш* у опозицији према појму *антивакцинаш*, *антиваксер* и сл. Реч анализирамо са творбено-семантичког аспекта са освртом на њено порекло и употребу, поготово на друштвеним мрежама и интернет порталима, одакле ексцерпиремо већину примера. Посебу пажњу посвећујемо творбеном моделу са суфиксом *-аш* и питању да ли се у оквиру њега овом појму приписује одређени експесивни карактер.

Кључне речи: творба речи, неологизам, епидемија, ковид 19, вакцинација, српски језик.

Тектонске промене које доживљава сваки сегмент друштва под утицајем пандемије ковида 19 неоспорно се огледају и у различитим видовима употребе језика, од лексике до функционално-стилских одлика. Медицинска терминологија, резервисана донедавно за ускостручне кругове, продире у општи језички фонд и језик медија, а изражајне лексичке могућности свакодневно се увећавају новим лексичким јединицама и средствима које покушавају да зауздају тзв. нову реалност (или нормалност) у којој пандемијски свет од 2020. године живи.¹ Трудећи се да држе корак са убрзаним језичким менама, лингвисти те појаве покушавају да опишу, категоризују и одреде им статус кроз научне радове, чланке, али и пројекте као што је *Речник појмова из периода епидемије ковида* Одсека за савремене

---

* bobannov@yahoo.com

¹ Конкретно о томе како се проширио лексички инвентар српског језика под утицајем епидемије писали су С. Слијепчевић-Бјеливук, М. Николић и С. Новокмет у раду „Нове речи у српском јавном дискурсу као последица пандемије ковида 19” (Зборник радова Филозофског факултета у Приштини LI 1, 51, 2021, 365–390).

ни српски језик Института за српски језик САНУ који је доступан на сајту Института (<http://www.isj.sanu.ac.rs/recnik-pojmova-iz-perioda-kovida/>).²

Један од појмова који се актуализује пандемијом јесте и вакцинација. Дефинисана у *Речнику српскохрватског књижевног и народног језика САНУ* као „уношење вакцине у организам, цељење” и класификована као део медицинске терминологије (квалификатор *мед.*), вакцинација и појмови у вези с њом, који подразумевају називе различитих вакцина, речи које именују процесе, елементе и методологију њихове израде, као и поборнице или пак њене противнике, представљају једну од најзаступљенијих тема у српским медијима и на онлајн порталима. Тако су се називом за покрет оних који не подржавају вакцинацију, и који је у медијима окупљао неколико различитих назива (*антивакцинаши, антивакцинери, антивакцинари, антиваксери, антивакционалисти и анивакционалисти*) бавиле М. Николић и С. Слијепчевић Бјеливук у прилогу „Како се зову противници вакцинације?” (в. *Језик око нас*, 2019, 65–68). Ауторке закључују да је „*антивакционалиста*, на основу резултата дескриптивне дериватологије, заснованих на традиционалним обрасцима за грађење назива присталица појединих праваца, неутрално и нормативно најбоље решење, док су *антивакцинаши* и *антиваксер* стилски обележени као жаргонски изрази” (Николић, Слијепчевић-Бјеливук 2019: 68).

И док покрет тзв. антивакционалиста све више расте и добија много простора у медијима, некако тихо промаља се у јавности и облик *вакцинаши* (мн. *вакцинаши*). Тако у медијима и на онлајн порталима налазимо следеће примере употребе ове речи коју још увек не бележе стандардни дескриптивни речници српскога језика:

1) У биоскопској сали, у разговору са редитељем наставила расправа међу публиком - *вакцинаши* и *антивакцинаши* (Blic, 21. 9. 2019); 2) *Вакцинаш* Гејтс открио злокобно пророчанство: Следи нова пандемија ... (Alo, 22. 11. 2020); 3) *Вакцинаш* Кон изврѐдао др Несторовића: ово је свинјарија ... (Alo, 1. 12. 2020); 4) Као и да ми, вакцинисани и *вакцинаши*, не продубљујемо постојеће опасне ровове и не personalizујемо непријатеља ... (Danas, 3. 12. 2020); 5) Ових дана смо сведоци медијског рата „*вакцинаша*” и „*анти-вакцинаша*” (Glas javnosti, 22. 4. 2020); 6) „Pro-vizionari” *вакцинаши* из кризног штаба: Ко неће да прими вакцину, тај верује у глупости и теорије завере (vestinet.rs, 22. 12. 2020). (подвлачење С. Н.)

---

² У уводној речи која прати поменути дигитални речник на сајту Института за српски језик САНУ налазимо и основне податке о његовом обиму и изворима: „Засад их (одредница) има близу две стотине и појављивале су се у новинским текстовима и телевизијским емисијама, на порталима и друштвеним мрежама, у разговорном језику” (в. <http://www.isj.sanu.ac.rs/recnik-pojmova-iz-perioda-kovida/>).

Невелики број примера у онлајн медијима (као и чињеница да се реч не налази у *Електронском корпусу савременог српског језика*)³ говори нам да је у питању нов појам, који се нагло актуализовао у претходној години, и чија је употреба донекле ограничена и на друштвене мреже (и онлајн форуме), одакле бележимо:

7) *Vakcinaši* vs. Lidl pilići (Fejsbuk, 13. 11. 2020); 8) рече sektaš *vakcinaš* (Tviter, 2. 6. 2020); 9) Ajmo konkretno dragi *vakcinaši*, između ruske i kineske, koju biste primili? (ana.rs, 21. 1. 2021). (подвлачење С. Н.)

Из контекста употребе у овим примерима можемо да закључимо да се појам *вакцинаша* семантички може интерпретирати двојачко; с једне стране у питању је присталица, симпатизер вакцинације, неко ко подржава процес вакцинације, јавно се залаже за њега, верује у вакцинацију и сл., насупрот *антивакцинашима* који се вакцинацији противе и супротстављају. С друге стране, творбени модел са суфиксом *-аш*⁴, као и експресивни тон неких од наведених примера, упућује нас на закључак да стилска употреба речи *вакцинаш* није неутрална већ да, напротив, усмерава на погрдну квалификацију. У том случају у питању је неко ко процес вакцинације принудно намеће дугима, ко га контролише из својих личних финансијских или других интереса, или ко је, могуће, у заблуди у вези са вакцинацијом и сл. (в. примере 2, 8 и сл.).⁵

Такође, јасно је да смо ову реч добили у очигледној семантичкој опозицији према појму *антивакцинаш* осамостаљивањем из ње именичког елемента, те није необично што се та два појма у примерима употребе појављују у опозицији, где служе да именују две супротстављене групације људи (в. примере 1 и 5).⁶ Иако постоје и други примери, махом посред-

³ <http://korpus.matf.bg.ac.rs/prezentacija/korpus.html>

⁴ „Суфикс *-аш* има стилски карактер и углавном сугерише да је у питању жаргонска реч или погрдан назив, те се тиме може објаснити зашто се у медијима употребљава овај облик, будући да је тенденција да се противници вакцинације јавно осуде” (Николић, Слијепевић-Бјеливук 2019: 67).

⁵ На пример, суфикс *-аш* учествује у творби више именица које се у речницима воде као погрдне или према којима се осећа презрив однос, нпр. *капуташ* (погрд. „градски житељ, грађанин”), *мантијаш* (подр. или погрд. „свештено лице, свештеник; симпатизер, присталица цркве”), *конзерваш* (погрд. „онај који се хранио конзервама”), *чутураш* („онај који радо пије, испичутура”), *долараш* (подр. „онај који је стекао много долара”) (в. Јовановић 2018), а погрдан или презрив однос осећа се и према именицама као што су *цвикераш*, *батинаш*, *фотељаш*, *комплексаш*, *мудријаш*, *зихераш* и сл.

⁶ У неологији (науци о новим речима) није ништа необично да нова реч или ново значење постојеће речи настане као реакција на већ постојећи појам. Тако се „као реакција на мобилни телефон, дакле телефон који се може носити са собом, појавила потреба да се створи назив за класичан телефон, па је као супротност, односно антоним мобилном те-

ством позајмљеница, из којих је реч за присталицу, симпатизера вакцинације могла настати, и које потврђују М. Николић и С. Слијепчевић-Бјеливук у свом чланку, (нпр. *ваксер*⁷ од антиваксер, *вакцинер* од антивакцинер и сл.), *вакцинаш* је, засада, реч која је најчешће присутна у јавном дискурсу да именује онога ко подржава вакцинацију. Нешто мање примера у онлајн изворима, и то пре 2020. године, можемо наћи за реч *вакционалиста* (према *антивакционалиста*),⁸ која би, на основу онога што је познато у творби речи о дериватима изведеним од суфикса *-иста*, била стилски неутрална опција:⁹

10) *Veliki vakcinalisti*, kada su ih pitali šta da se radi kada se vratila bolest iskorenjena vakcinacijom, rekli su da će opet ljudi početi da se vraćaju (Telegraf.rs, 21. 11. 2017); 11) Ali ljudi, vi "*vakcinalisti*" stvarno mnogo dajete sebi za pravo (B 92, 3. 12. 2017); 12) Друга лекарка која је била *вакционалиста* када је сазнала да треба да се вакцинише против грипа и других болести одмах је рекла да одбија вакцине (webtribune.rs, 20. 2. 2020). (подвлачење С. Н.)

Ипак, нешто већој фреквенцији именице *вакцинаш* свакако доприноси и добро познати творбени модел са именичком основом и суфиксом *-аш* којим се углавном именују људи и то у својству њихове припадности нечему (нпр. *секташ*, *коалиционаш*, *отпораш*, *клубаш*, *логораш*, *мафијаш*, *звездаш*, *удбаш* и сл.),¹⁰ тако да би на основу тог модела и *вакцинаш* могао да представља особу која припада „покрету” који подржава, охрабрује и агитује вакцинацију. Такође, већу заступљеност примера ове речи у односу на *вакционалиста* видимо и у могућности да се примером *вакцинаш* изрази и одређени афективни однос у текстовима и примерима који имају сензационалистичку ноту.

лефону створен – *фиксни телефон* или телефон који стоји, који се не помиче, не - преноси” (Слободан Новокмет, „Зашто је кућни телефон фиксни?”, Језикофил, 25. 6. 2020).

⁷ Претпостављамо да је у време објављивања овог рада могуће на интернет порталима наћи и упоребу ове речи.

⁸ И само један пример употребе за облик *вакционалиста*: „Gde su *vakcionalisti* da kukaју kako vaccine treba da sprece bolesti?” (B92, 24. 6. 2019).

⁹ „Велику значењску подгрупу чине деривати мотивисани апстрактним називима учења, идеја, доктрина, теорија, праваца, покрета, схватања и сл. којима је лице снажно привржено, које су објекат снажног интересовања лица (особе). Деривати ове скупине - могу се обухватити парафразом: присталица (следбеник, поборник, приврженик) учења (теорије, правца...)” (Ђорић 2008, према Николић, Слијепчевић Бјеливук 2019: 67).

¹⁰ И. Клајн у *Творби речи у савременом српском језику* у оквиру овог творбеног модела са именичком основом наводи још и оне именице које су мотивисане неким предметом (*револвераши*, *фотељаш*, *мантијаш*, *компјутераши* и сл.), оне које се односе на неки спорт (*кошаркаши*, *рукометаши*, *хокејаш*, *куглаши* и сл.) итд. (Клајн 2003: 135).

ЛИТЕРАТУРА

- ЈОВАНОВИЋ 2018: Ј. Јовановић, *Лексика погрдног значења у именовању човека у српском језику* (докторска дисертација), Београд: Филолошки факултет.
- КЛАЈН 2003: И. Клајн, *Творба речи у савременом српском језику. Део 2, Суфиксација и конверзија*, Београд: Завод за уџбенике и наставна средства : Институт за српски језик САНУ; Нови Сад: Матица српска.
- НИКОЛИЋ, СЛИЈЕПЧЕВИЋ БЈЕЛИВУК 2019: М. Николић, С. Слијепчевић Бјеливук, „Како се зову противници вакцинације?“, *Језик око нас*, Нови Сад: Прометеј.
- НИКОЛИЋ и др. 2021: Марина Николић, Светлана Слијепчевић Бјеливук, Слободан Новокмет, , *Зборник радова Филозофског факултета у Приштини* LI 1, 51, 2021, 365–390.
- Речник српскохрватског књижевног и народног језика*. Књ. I–XXI. Београд: Српска академија наука и уметности – Институт за српски језик САНУ, 1959–

ВЕБ-САЈТОВИ

<http://www.alo.rs>
<http://www.ana.rs>
<http://www.b92.net>
<http://www.blic.rs>
<http://www.danas.rs>
<http://www.glas-javnosti.rs>
<http://www.isj.sanu.ac.rs/recnik-pojmova-iz-perioda-kovida>
<http://www.jezikofil.rs>
<http://www.telegraf.rs>
<http://www.vestinet.rs>
<http://www.webtribune.rs>

Slobodan B. Novokmet

WHO ARE VAKCINAŠI?

Summary

The subject of our paper is new word in Serbian language, created during covid 19 epidemic – *vakcinaš*. The word probably originated in opposition to words *antivakcinaš*, *antivakser*, etc. We analyze the word from the

Новоречје 4

---

formation-semantic aspect with reference to its origin and use, especially on social networks and online portals, from where we extract most of the examples of use. We pay special attention to the formation model with the suffix *-aš* and the question of whether a certain expressive quality is attributed to this term within it.

Key words: word formation, neologism, epidemic, covid 19, vaccination, Serbian language.